

Marzanna Lament

Politechnika Radomska

BEZPIECZEŃSTWO FINANSOWE LOKAT ZAKŁADÓW UBEZPIECZEŃ A WYMOGI ORGANIZACYJNE PRZEDSIĘBIORSTW INWESTYCYJNYCH PRZEWDZIANE W MIFID

1. Specyfika lokat zakładów ubezpieczeń

Lokaty to aktywa, które mają przynosić korzyści ekonomiczne. Są zatem źródłem przychodów i poprawy wyniku technicznego zakładów ubezpieczeń, a w konsekwencji wyniku finansowego, ale mogą także przyczyniać się do powstawania ryzyka kredytowego, rynkowego i operacyjnego, stąd zakłady ubezpieczeń ze względu na swoją specyfikę, tj. zarządzanie środkami powierzonymi przez ubezpieczonych, są zobligowane do właściwego zarządzania lokatami, tzn. do lokowania środków finansowych w taki sposób, aby uwzględniając rodzaj i strukturę prowadzonych ubezpieczeń, osiągnąć jak największy stopień bezpieczeństwa i rentowności przy jednoczesnym zachowaniu płynności środków (art. 153 Ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej [Ustawa...]).

Zakłady ubezpieczeń mają także obowiązek:

- lokowania środków w określone aktywa (art. 154, ust. 6 ustawy o działalności ubezpieczeniowej),
- posiadania aktywów w wysokości nie niższej niż wartość rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w ujęciu brutto (art. 154, ust. 1 ustawy),
- posiadania określonej struktury aktywów stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych (art. 155, ust. 1 ustawy).

Kształtowanie się wartości lokat zakładów ubezpieczeń, ich dynamikę, przychodowość i strukturę przedstawiono w tab. 1-2.

Z analizy przeprowadzonej przez Polską Izbę Ubezpieczeń (PIU) wynika, że zauważalny jest wzmożony wzrost lokowania w inwestycje budowlane (budynki, budowle, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, grunty) oraz w lokaty terminowe w instytucjach kredytowych, a także w podmiotach z ubezpieczeniowych grup kapitałowych.

Tabela 1. Lokaty zakładów ubezpieczeń (w tys. zł)

Dział	Lokaty		Dynamika 07/06	Przychody z lokat		Dynamika 07/06	Przychodowość lokata	
	2006	2007		2006	2007		2006	2007
Dział I	65 089 093	76 443 534	117,4%	4 767 869	5 535 016	116,1%	7,3%	7,2%
Dział II	35 187 851	40 773 996	115,9%	3 569 352	2 313 619	64,8%	10,1%	5,7%
Ogółem	100 276 944	117 215 530	116,9%	8 337 221	7 848 635	94,1%	8,3%	6,7%

Źródło: [Ubezpieczenia... 2008, s. 36].

Tabela 2. Struktura lokat

Grupa lokat	Struktura lokat		
	2005	2006	2007
Lokaty na ryzyko zakładów ubezpieczeń	71%	66%	64%
Lokaty utrzymywane na ryzyko ubezpieczających	21%	26%	28%
Razem	92%	92%	92%

Źródło: [Ubezpieczenia... 2008, s. 92].

Zarządzanie lokatami może przyczyniać się do powstawania następujących rodzajów ryzyka towarzyszącego działalności ubezpieczeniowej:

- ryzyka rynkowego, wynikającego z ryzyka zmienności i niepewności nieodłącznie związanego z wartością rynkową przyszłych przepływów pieniężnych, związanych z aktywami i zobowiązaniami, należy tu np. ryzyko niedopasowania aktywów i zobowiązań,
- ryzyka kredytowego – niezdolności lub niechęci kontrahenta do wypełniania bilansowych i pozabilansowych zobowiązań finansowych wynikających z zawartej umowy, np. ryzyko bezpośredniej niewypłacalności, obniżenia kondycji finansowej, ryzyko rozliczeń, koncentracji itp.
- ryzyka operacyjnego, wynikającego z nieodpowiednich lub błędnych systemów i procesów biznesowych, nieprzestrzegania właściwych procedur, błędów personelu, zdarzeń zewnętrznych [Klasyfikacja... 2005, s. 3 i nast.].

Najbardziej skomplikowaną kategorią ryzyka jest ryzyko operacyjne, wywołwane przez ludzi, procesy, systemy i zdarzenia zewnętrzne. Rośnie jednocześnie poziom strat wywoływanych przez tę kategorię ryzyka. Zgodnie z badaniami przeprowadzonymi przez M. Cruza przyjmuje się, że w instytucjach finansowych ryzyko operacyjne odpowiedzialne jest za 35% zmienności w osiąganych wynikach finansowych [Cruz 2002, s. 10].

Istotnym czynnikiem ryzyka operacyjnego jest niewątpliwie przestępczość gospodarcza, zwłaszcza że, jak wynika z badań, 43% największych polskich spółek wskazało, że padło ofiarą przestępstwa gospodarczego w ciągu ostatnich dwóch lat.

Wśród rodzajów przestępstw gospodarczych dominujący udział ma sprzeniewierzenie aktywów, stanowiące 33%, naruszenie własności intelektualnej – 13%, nadużycia księgowe – 9%, korupcja – 7%, pranie brudnych pieniędzy – 4% [*Przestępczość gospodarcza*.... 2007].

Analiza branżowa przestępstw gospodarczych pokazuje, że sektor ubezpieczeniowy jest w sposób szczególny narażony na to zjawisko – 57% przestępstw gospodarczych to przestępstwa w zakładach ubezpieczeń. Charakterystyczne jest sprzeniewierzenie aktywów – 46% tych zdarzeń ma miejsce w zakładach ubezpieczeń. [*Economic crime*... 2007].

Zarządzanie ryzykiem operacyjnym odbywa się przede wszystkim przez mechanizmy kontrolne, polegające na wykryciu nieprawidłowości oraz podjęciu działań zapobiegających ich skutkom. Duże znaczenie ma także kultura korporacyjna, której celem jest stworzenie odpowiednich procedur, mechanizmów i narzędzi pozwalających uniknąć ryzyka operacyjnego [Lament 2008].

Wprowadzenie zatem dyrektywy MiFID (Markets in Financial Instruments Directive), a zgodnie z nią odpowiednich wymogów organizacyjnych przedsiębiorstw inwestycyjnych, przyczynia się – przynajmniej częściowo – do eliminacji niektórych elementów ryzyka operacyjnego, a więc zwiększa bezpieczeństwo lokat zakładów ubezpieczeń oraz bezpieczeństwo finansowe samych zakładów ubezpieczeń.

2. Wymogi organizacyjne przedsiębiorstw inwestycyjnych jako element systemu MiFID

MiFID to uregulowania prawne odnoszące się do rynków instrumentów finansowych obejmujące:

- MiFID 1 – Dyrektywę 2004/39/WE z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych,
- MiFID 2 – Dyrektywę 2006/73/WE z dnia 10 sierpnia 2006 r. wprowadzającą środki wykonawcze do dyrektywy 2004/39/WE w odniesieniu do wymogów organizacyjnych i warunków prowadzenia działalności przez przedsiębiorstwa inwestycyjne oraz pojęć zdefiniowanych na potrzeby tejże dyrektywy.

MiFID dzięki wprowadzeniu jednolitych uregulowań prawnych w krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego (kraje członkowskie Unii Europejskiej oraz Norwegia, Islandia i Lichtenstein) w zakresie świadczenia usług inwestycyjnych przez przedsiębiorstwa inwestycyjne i instytucje kredytowe dotyczy instrumentów finansowych i usług inwestycyjnych od 1 listopada 2007 r.

Przyczyn wprowadzenia uregulowań prawnych przewidzianych w MiFID należy doszukiwać się w chęci zapewnienia wyższego standardu obsługi i ochrony interesów inwestorów przez ulepszenie organizacji oraz funkcjonowania firm inwestycyjnych, banków i instytucji współpracujących z nimi w oferowaniu usług finansowych.

MiFID obejmuje swoim zakresem akcje, obligacje, instrumenty rynku pieniężnego, instrumenty pochodne, dystrybucję funduszy inwestycyjnych i zarządzanie portfelem maklerskich instrumentów finansowych. Jeśli chodzi o zakres podmiotowy, to obejmuje on wszystkie podmioty świadczące usługi w zakresie inwestycji oraz instrumentów finansowych, a więc banki, biura maklerskie, pośredników finansowych.

Celem dyrektywy jest zatem podwyższenie stopnia harmonizacji usług tak, aby zagwarantować inwestorom wyższy poziom ochrony ich inwestycji oraz zwiększyć przejrzystość działania firm inwestycyjnych, a także zapewnić wspólne ramy prawne dla usług inwestycyjnych oraz rynków finansowych w państwach Unii Europejskiej.

Zakres uregulowań ujętych w MiFID można przedstawić następująco:

- zobowiązania dotyczące prowadzenia działalności w przypadku świadczenia usług na rzecz klientów,
- przejrzystość i integralność rynku finansowego,
- wymogi organizacyjne dla instytucji świadczących usługi inwestycyjne,
- zasada *single passport*.

Zgodnie z art. 5-12 MiFID ustalono trzy podstawowe elementy precyzujące zasady organizacji działalności przedsiębiorstw inwestycyjnych:

- ogólne wymogi organizacyjne,
- trzy szczególne obszary w działalności przedsiębiorstwa inwestycyjnego,
- kwestie rozpatrywania skarg klientów.

Ogólne wymogi organizacyjne można ująć w następujące grupy (art. 5 MiFID):

1. Zasady generalne, odnoszące się do różnych aspektów funkcjonowania przedsiębiorstw inwestycyjnych, mające kształtować pożądaną strukturę organizacyjną oraz wymagania dotyczące jej pracowników.

2. Systemy i procedury zapewniające właściwy stopień bezpieczeństwa, integralności i poufności informacji.

3. Polityka utrzymywania ciągłości działalności gospodarczej.

4. Właściwe zasady i procedury rachunkowości.

5. Monitorowanie i ocena adekwatności oraz skuteczności stosowanych systemów i mechanizmów kontroli wewnętrznej.

Zasady generalne, które zostały szczegółowo określone w art. 5 ust. 1 MiFID, odnoszą się do różnych aspektów funkcjonowania przedsiębiorstwa inwestycyjnego. Dotyczą zarówno sposobu kształtowania struktury organizacyjnej, sposobu i procedur podejmowania decyzji, jak i zasad zatrudniania pracowników, tj. wymagań, które powinni oni spełniać, i cech, które powinny ich charakteryzować.

W rozdziale II MiFID – „Wymogi organizacyjne” – w sposób szczególny uwypuklone zostały trzy obszary, które należy potraktować w sposób szczególnie istotny. Są to:

- zgodność z przepisami – nadzór zgodności działalności z prawem MiFID – *compliance* (art. 6 MiFID),

- zarządzanie ryzykiem – *risk management* (art. 7 MiFID),
- audyt wewnętrzny – *internal audit* (art. 8 MiFID).

3. Trzy szczególne obszary w działalności przedsiębiorstw inwestycyjnych

Jednym z trzech obszarów unijnych wymogów organizacyjnych jest nadzór zgodności działalności z prawem MiFID – *compliance*, w ramach którego przedsiębiorstwa inwestycyjne są zobligowane do przestrzegania zasad i procedur utworzenia niezależnej komórki *compliance* i posiadania inspektora nadzoru.

Zadania komórki ds. nadzoru zgodności z prawem zostały określone następująco (art. 6 ust. 2 MiFID):

- monitorowanie i regularna ocena adekwatności i skuteczności środków i procedur wprowadzonych w celu wyeliminowania wszelkich niedociągnięć w wypełnianiu przez przedsiębiorstwo jego zobowiązań wynikających z przepisów dyrektywy,
- doradztwo i pomoc dla osób zaangażowanych w wykonywanie usług i działalność inwestycyjną i odpowiedzialnych za nie, co służy wypełnianiu zobowiązań wynikających z dyrektywy.

W dyrektywie określono także warunki, które przedsiębiorstwo inwestycyjne powinno zapewnić komórce nadzoru zgodności z prawem – musi ona dysponować stosownymi uprawnieniami, zasobami, wiedzą fachową i dostępem do wszystkich istotnych informacji. Należy także wyznaczyć inspektora nadzoru, który musi odpowiadać za zapewnienie zgodności z przepisami dyrektywy oraz sporządzanie sprawozdań z ich wykonania.

Jeżeli przedsiębiorstwo inwestycyjne wykaze, że do jego charakteru i zasięgu jego usług oraz działań inwestycyjnych wystarczające jest funkcjonowanie komórki *compliance* na przedstawionych wyżej zasadach, nie musi spełniać warunków przewidzianych dla osób tej komórki, tj. wymogu, że nie mogą one uczestniczyć w działaniach i usługach, które monitorują, oraz że metoda ustalania wynagrodzenia nie może wpływać na obiektywność takich osób (art. 6 ust. 3 pkt c i d MiFID).

Kolejny szczególny obszar wymogów organizacyjnych to zarządzanie ryzykiem – *risk management*, w wypadku którego przedsiębiorstwa inwestycyjne powinny ustalić zasady i procedury zarządzania ryzykiem, a także, gdy jest to zasadne, stworzyć niezależną komórkę zarządzania ryzykiem.

Wśród działań, które przedsiębiorstwo inwestycyjne musi podjąć w ramach zarządzania ryzykiem, należy wymienić (art. 7 ust. 1 MiFID):

- ustanowienie, wprowadzenie i utrzymywanie odpowiednich zasad i procedur służących rozpoznawaniu ryzyka, a w razie potrzeby określenie akceptowalnego jego poziomu,
- przyjęcie skutecznych uzgodnień, procedur i mechanizmów w celu zarządzania ryzykiem,

- monitorowanie adekwatności i skuteczności zasad i procedur zarządzania ryzykiem, stopnia, w jakim przedsiębiorstwo inwestycyjne stosuje się do uzgodnień i mechanizmów, adekwatności i skuteczności środków podjętych w celu wyeliminowania wszelkich nieprawidłowości w zasadach, procedurach, uzgodnieniach i mechanizmach.

Trzeci szczególny obszar wymogów organizacyjnych to audyt wewnętrzny – *internal audit*, w wypadku którego przedsiębiorstwo inwestycyjne musi obligatoryjnie stworzyć system kontroli wewnętrznej, a gdy jest to konieczne – także komórkę audytu wewnętrznego.

Analizując wymogi organizacyjne, dotyczące przedsiębiorstw inwestycyjnych, można zauważyć następujące prawidłowości:

- pod względem zakresu wymogi można podzielić na obligatoryjne i takie, które powinny być zastosowane, gdy jest to zasadne,
- zasadność zastosowania określonych wymagań uzależniona jest od zakresu usług inwestycyjnych i charakteru przedsiębiorstwa inwestycyjnego,
- w strukturze organizacyjnej przedsiębiorstwa inwestycyjnego można zatem znaleźć wydzielone trzy komórki organizacyjne, które realizują odrębnie wymagania wynikające z trzech obszarów; może również występować niewydzielenie żadnej z trzech komórek lub łączne realizowanie zadań wynikających z trzech obszarów przez jedną komórkę organizacyjną.

4. Podsumowanie

MiFID zapewnia inwestorom zwiększoną ochronę dzięki nałożonym na przedsiębiorstwa inwestycyjne wymaganiom podjęcia działań w zakresie klasyfikacji klientów, określenia profilu inwestycyjnego klienta, przejrzystości i szerszego zakresu udzielanych informacji.

Ważnym elementem uregulowań ujętych w dyrektywie są wymogi organizacyjne przedsiębiorstwa inwestycyjnego, które obejmują ogólne wymogi organizacyjne oraz trzy szczególne obszary dotyczące konieczności ustalania zasad i utworzenia odpowiednich komórek organizacyjnych odpowiedzialnych za zgodność z prawem, zarządzanie ryzykiem oraz audyt wewnętrzny.

Niewątpliwie te uregulowania przyczynią się do zwiększenia bezpieczeństwa finansowego lokat zakładów ubezpieczeń, a dzięki temu samym zakładów ubezpieczeń, bowiem lokaty zakładów ubezpieczeń stanowią znaczną pozycję aktywów, przekraczającą 50%. Można zatem powiedzieć, że zwiększone bezpieczeństwo lokat to także bardziej bezpieczne zakłady ubezpieczeń.

Należy jednak zauważyć, że przedstawione wymogi organizacyjne przedsiębiorstw inwestycyjnych stanowią element ryzyka operacyjnego zakładów ubezpieczeń, a więc ryzyka mającego przeciętnie niewielki, choć stale rosnący wpływ na wyniki finansowe zakładów ubezpieczeń, a jednocześnie trudnego do oszacowania,

stąd wszelkie działania przyczyniające się do jego wyeliminowania należy przyjąć bardzo pozytywnie.

Literatura

- Cruz M., *Modeling. Measuring and Hedging Operational Risk*, J. Wiley&Sons, New York 2002.
- Dyrektywa 2004/39/WE z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych.
- Dyrektywa 2006/73/WE z dnia 10 sierpnia 2006 r. wprowadzająca środki wykonawcze do dyrektywy 2004/39/WE w odniesieniu do wymogów organizacyjnych i warunków prowadzenia działalności przez przedsiębiorstwa inwestycyjne oraz pojęć zdefiniowanych na potrzeby tejże dyrektywy.
- Economic crime: people, culture and controls*, The 4th biennial Global Economic Crime Survey, Price-WaterhouseCoopers, 2007.
- Klasyfikacja ryzyk ponoszonych przez zakłady ubezpieczeń*, Polska Izba Ubezpieczeń, Warszawa 2005.
- Lament M., *Ryzyko operacyjne w zakładzie ubezpieczeń*, II Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Ubezpieczenia wobec wyzwań XXI wieku”, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu, Poznań, 24-25 listopada 2008.
- Przestępczość gospodarcza: czynnik ludzki i mechanizmy kontrolne*, Czwarta edycja badania przestępczości gospodarczej. Polska, PriceWaterhouseCoopers, 2007.
- Ubezpieczenia 2007*, Polska Izba Ubezpieczeń, Warszawa 2008.
- Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (DzU nr 124, poz. 1151 z późn. zm.).

FINANCIAL SECURITY OF DEPOSITS OF INSURANCE COMPANIES AND THE ORGANIZATIONAL REQUIREMENTS OF INVESTMENT COMPANIES IN MIFID

Summary

The insurance companies deposits constitute a well-known position in balance assets. On one hand, deposits contribute to improvement in financial result, but on the other, deposit management exposes an insurance company to risk, including the operating risk which is difficult to identify and manage.

The introduction of MIFID contributes to improvement of investor's and investment company's protection among others by introduction of the organizational requirements which include the overall principles and three particular areas which include compliance, risk management and internal audit.

The introduction of directive's provisions contributes to operating risk's reduction and also to extending insurance company's financial security.